

وزارت
صنعت، معدن و تجارت
سازمان زمین شناسی و
اکتشافات معدنی کشور

دفتر بررسی مخاطرات زمین شناسی، زیست محیطی و مهندسی

زمین شناسی، زمین ریخت شناسی و آب زمین شناسی دشت ابراهیم آباد مهریز با نگرش ویژه بر ژئوتوریسم

فرهاد انصاری، ایمان انتظام، احمد رضا قاسمی

با همکاری:

اکبر ابوطالبی، علی زارعی، مرتضی موسوی

مرداد ۱۳۹۷

۱- مقدمه

به منظور فراهم آوردن پیش زمینه‌ای علمی برای شناخت جاذبه‌های گردشگری زمین‌شناختی در حوضه دشت ابراهیم‌آباد و ارزیابی قابلیت‌های آن برای معرفی به عنوان ژئوپارک، بازدید کوتاهی از این دشت در خرداد ماه ۱۳۹۷ انجام گرفت که گزارش حاضر، حاصل این بررسی می‌باشد. این بررسی به درخواست شهردار محترم شهر مهریز آقای دکتر آخوندی و پیگیری‌های ایشان از سازمان زمین‌شناسی کشور و دفتر منطقه‌ای سازمان زمین‌شناسی در یزد انجام گردیده است.

دشت ابراهیم‌آباد با وسعتی حدود ۱۹۰ کیلومتر مربع در مجاورت شهر مهریز و در فاصله ۴۶ کیلومتری شهر یزد واقع است. این دشت در دامنه‌های خاوری شیرکوه و جنوب خاوری شهر تفت قرار داشته و از جاده دسترسی مناسبی برخوردار است. این منطقه توسط محققان مختلفی مطالعه شده ولی همچنان آن گونه که شایسته است، پدیده‌های گوناگون و چشمگیر زمین‌شناسی و طبیعی آن تاکنون شناسایی و معرفی نشده است.

۲- سابقه مطالعه

مطالعات مختلفی در رابطه با دشت ابراهیم و پیرامون آن انجام گرفته که بخشی از آن در رابطه با نقشه‌های زمین‌شناسی بوده که از جمله نقشه‌های زمین‌شناسی یزد در مقیاس‌های ۱:۲۵۰۰۰۰ و ۱:۱۰۰۰۰۰ هستند. در این نقشه‌ها واحدهای زمین‌شناسی به نمایش درآمده و ساختارهای زمین‌ساختی ارائه شده‌اند. به علاوه مطالعاتی از دیدگاه جغرافیایی در این منطقه انجام شده که بیشتر بر روی شناسایی یخچال‌ها و بعضی از پدیده‌های زمین-گردشگری تمرکز داشته‌اند.

یکی از اولین نوشتارهایی است که به ویژگی‌های جغرافیایی و پدیده‌های جالب توجه دشت ابراهیم‌آباد می‌پردازد، مقاله "ژئومورفولوژی دشت ابراهیم‌آباد مهریز و ارتفاعات حاشیه آن" نوشته شده توسط داریوش مهرشاهی (۱۳۸۳) می‌باشد که در نشریه جغرافیا به چاپ رسیده است. در این مقاله به مطالعات هاگه‌دورن و همکاران (۱۳۵۷) با عنوان مشاهدات ژئومورفولوژی در منطقه شیرکوه اشاره می‌شود. همچنین، رامشت و نوجوان (۱۳۸۱) در مقاله‌ای با عنوان "سفره‌های پاراگلیشیال و نقش آن در کیفیت منابع آب‌های تحت الارضی مناطق خشک (مطالعات موردی شیرکوه یزد)" به بعضی از ویژگی‌های سفره آب‌زیرزمینی این دشت و پتانسیل ذخیره آب در آن اشاره نموده‌اند.

مقاله ای با عنوان "ژئوتوپ‌های یزد و جاذبه‌های آن" توسط نوجوان، میرحسینی و رامشت (۱۳۸۸) به این دشت به عنوان دشت فخرآباد از دیدگاه ژئوتوریسم نگاهی دارد. رامشت و فیض‌الهی (۱۳۹۲) نیز به "اولویت بندی و رتبه بندی کانون‌های گردشگری دشت ابراهیم آباد یزد" در مجله برنامه ریزی فضایی می‌پردازند. آخرین مقاله در مورد این دشت "شواهد ژئومورفولوژی آثار یخچالی در عصر پلیستوسن" (مطالعه موردی: حوضه دشت ابراهیم آباد، یزد) است که در فصلنامه کواترنری ایران در سال ۱۳۹۶ به چاپ رسیده است.

۳- زمین شناسی دشت ابراهیم آباد و پیرامون آن

وضعیت زمین شناسی منطقه ابراهیم آباد مهریز با مقیاس‌های یک به دو یست و پنجاه هزار و یک به صد هزار در قالب برگه‌های زمین‌شناسی یزد به صورت نقشه درآمده است (شکل ۱). آهک و آهک‌های دولومیتی K^{t-d} به نظر قدیمی‌ترین رخنمون‌های سنگی در این منطقه می‌باشند که در بخش قوسی شکل ارتفاعات بالای دشت دیده می‌شوند.

بر روی واحد یاد شده، واحد K^{t-1} سازند تفت که بیشتر پیرامون دشت را در بر گرفته قرار دارد که شامل آهک متوسط تا سبتر لایه خاکستری رنگ می‌باشد و بر روی آن نیز واحد K^{dz} جای دارد که دربرگیرنده آهک مارنی، مارن و شیل به رنگ خاکستری تا خاکستری مایل به سبز است و در زیر کنگلومراهای ائوسن دیده می‌شود و به نظر می‌رسد در نتیجه جابجایی‌های پی سنگی و توسط گسل مهریز بالا آورده شده است. قسمتی از بخش زیرین دریاچه غربال‌بیز نیز با این رسوبات پوشیده شده که فرسایش پذیری بالایی دارد و شکل گیری چاله‌هایی در این دریاچه در سال‌های اخیر با رخنمون این واحد در ارتباط می‌باشد. گرانیته شیرکوه نیز با اینکه در دشت و اطراف آن رخنمون ندارد ولی قطعاتی از سنگ‌های آن در نتیجه فعالیت یخچال‌ها به دشت و پای دره طزنج آورده شده‌اند که بخش مهمی از سنگ‌های سرگردان حاصل از عمل یخچال‌ها را تشکیل می‌دهند.

یک واحد قابل توجه که دهانه و پای دشت را به صورت دیواره ای مسدود ساخته، واحد EC با تناوبی از ماسه سنگ و کنگلومرا ائوسن است که با عملکرد گسل مهریز بالا آمده و افراز گسلی مهریز را شکل داده و با بردن نهشته‌های کواترنری، در کنار واحدهای کرتاسه و آهک سازند تفت قرار گرفته است.

بر پایه تقسیمات نقشه زمین شناسی، واحدهای کواترنری که دشت را پوشانده‌اند اغلب شامل نهشته‌های آبرفتی (Q_2^t) و بیشتر مربوط به بادزن‌های آبرفتی، و نهشته‌های آبرفتی (Q_3^t) که در واقع برونشست‌های حاصل از فعالیت یخچال‌ها هستند و با رنگ سفید درعکس‌های ماهواره‌ای دیده می‌شوند، می‌باشند. در